

Preekschets 'De wijngaard van Nabot', 1 Koningen 21, 1-29

Introductie

Wie op Wikipedia of in geschiedenisboeken zoekt naar informatie over koning Achab, krijgt andere informatie dan wie het eerste boek Koningen leest.

Koning Achab regeerde tussen ongeveer 875 - 850 voor Christus. In geschiedenisboeken komt Achab er goed af: hij was een verlicht koning, die verschillende godsdiensten tolereerde binnen zijn land. Hij trouwde met Izebel, de dochter van de koning van Sidon. Hij vereerde de god Baäl, en hij breidde het grondgebied van Israël sterk uit.

In 1 Koningen 16 wordt van koning Achab gezegd: 'Achab deed wat slecht was in de ogen van de Heer; zijn gedrag was nog erger dan dat van zijn voorgangers'.

Vanwaar dit verschil in beoordeling? Om dat duidelijk te maken, zoomt de schrijver, of zoomen de schrijvers, van het boek 1 Koningen in op een concrete geschiedenis, nl. die van het conflict van koning Achab met zijn onderdaan Nabot. Wie dat verhaal goed leest, begrijpt waarom Achab erger is dan zijn voorgangers.

Hieronder leest u 1 Koningen 21 in zijn geheel. Het is aan de voorgang(st)er(s) om een selectie te maken. Lees deze vertaling uit de Naardense Bijbel naast de NBG- of de NBV-vertaling.

1 Koningen 21, 1-29 (Naardense Bijbel)

1. Het geschiedt
na de hier besproken zaken:
er is een wijngaard toegevalen
aan Nabot de Jizreëliet die in Jizreël woont,
terzijde van de paleishal van Achab,
koning van Samaria.
2. Dan spreekt Achab tot Nabot en zegt:
geef mij je wijngaard,
dan wordt die mij tot moestuin,
omdat hij zo dicht naast mijn huis ligt;
in plaats daarvan geef ik jou
een wijngaard die nog beter is dan deze;
en als dat beter is in je ogen
geef ik je z'n koopprijs in zilver!
3. Maar Nabot zegt tot Achab:
dat zij verre van mij, vanwege de ENE,
om het erfgoed van mijn vaderen
aan u te geven!
4. Achab komt zijn huis binnen,
boos en verbolgen
over het gesprokene
dat tot hem heeft gesproken
de Jizreëliet Nabot,
toen hij zei:
ik geef u het erfgoed van mijn vaderen niet!
Hij legt zich neer op zijn bed,
draait zijn aanschijn af
en heeft geen stukje brood gegeten.
5. Maar dan komt Izebel, zijn vrouw,
bij hem binnen;

- zij spreekt tot hem uit:
wat is dit?- jouw geest zo verbolgen
dat je geen stukje brood meer eet!
6. Hij spreekt tot haar uit:
omdat ik tot Nabot de Jizreëliet sprak
en tot hem heb gezegd:
geef mij je wijngaard, voor zilvergeld,
of, als dat jou meer behaagt,
geef ik jou in plaats daarvan een wijngaard!-
en hij zei:
ik geef u mijn wijngaard niet!
7. Izebel, zijn vrouw, zegt tot hem:
jij,
nú moet je een koninklijke daad doen
over Israël;
sta op, eet je brood en doe je hart tegoed:
ik geef jou
de wijngaard van Nabot de Jizreëliet!
8. Zij schrijft in Achabs naam briefrollen vol
en verzegelt ze met zijn zegel;
zij zendt de briefrollen
aan de oudsten
en de vrijgeborenen in zijn stad
die mét Nabot ingezetenen zijn.
9. In de briefrollen schrijft zij, zegt zij:
roept een vasten uit
en laat Nabot zitten
aan het hoofd van de gemeenschap!-
10. laat tegenover hem twee mannen zitten
die belialszonen zijn,-
laat hen getuigen en zeggen:
jij hebt God en koning vaarwel-gezegend!-
leidt hem dan naar buiten en kogelt hem
dood!
11. De mannen van zijn stad,
de oudsten en de vrijgeborenen
die in zijn stad hun zetel hebben, doen
zoals Izebel bericht aan hen gezonden heeft,-
zoals in de briefrollen is geschreven
die zij aan hen gezonden heeft.
12. Ze hebben een vasten uitgeroepen,-
en Nabot laten zitten
aan het hoofd van de gemeenschap.
13. Dan komen er twee mannen
die belialszonen zijn
en gaan tegenover hem zitten;
de belialsmannen
getuigen tegenover de gemeenschap
tegen Nabot en zeggen:
Nabot heeft God en koning
vaarwel-gezegend!
Ze leiden hem uit naar buiten de stad
en kogelen hem met stenen dood.

14. Ze zenden aan Izebel bericht en zeggen:
Nabot is bekogeld en dood!
15. En het geschiedt zodra Izebel hoort
dat Nabot bekogeld is en dood is,-
dat Izebel tot Achab zegt:
sta op, beërf
de wijngaard van Nabot de Jizreëliet,
die hij weigerde voor zilvergeld
aan jou te geven!,
want er is geen Nabot meer in leven,
hij is dood!
16. En het geschiedt zodra Achab hoort
dat Nabot dood is,-
dat Achab opstaat
om af te dalen naar de wijngaard
van Nabot de Jizreëliet
om die te beërven.
-
17. Maar dan geschiedt het spreken van de ENE
tot Elia de Tisjbiet en zegt:
18. sta op, daal af,
Israëls koning Achab tegemoet
die in Samaria woont,-
zie, hij is in de wijngaard van Nabot
waarheen hij is afgedaald
om die te beërven;
19. spreken zul je tot hem en zeggen:
zo heeft gezegd de ENE:
je hebt vermoord en beërfd;
spreken zul je tot hem en zeggen:
zo heeft gezegd de ENE:
op de plaats
waar de honden Nabots bloed hebben gelikt
zullen de honden jouw bloed oplikken,
ook dat van jou!
20. Achab zegt tot Elia:
je hebt mij gevonden, mijn vijand?
Hij zegt: ja, gevonden,
omdat je jezelf verkocht hebt
om te doen wat kwaad is
in de ogen van de ENE;
21. zie, ik laat kwaad over jou komen,
wegvagen zal ik alles achter jou;
wegmaaïen zal ik bij Achab
wat tegen de wand pist,
ingeslotene en losgelatene in Israël;
22. prijsgeven zal ik jouw huis
als het huis van Jerobeam, zoon van Nevat
en als het huis van Basja,
zoon van Achia;
om de krenking waarmee je gekrenkt hebt
en Israël hebt laten zondigen;

23. en ook over Izebel
 heeft de ENE gesproken en gezegd:
 de honden zullen Izebel opvreten
 op het stuk grond van Jizreël;
24. wie er van Achab sterft in de stad
 zullen de honden opvreten,-
 en wie er sterft op het veld
 zullen de vogels van de hemel vreten!
25. Maar er is nooit iemand als Achab geweest
 die zich zó heeft verkocht
 om te doen
 wat kwaad is in de ogen van de ENE,-
 waartoe hem verleidde
 Izebel, zijn vrouw;
26. hij heeft heel gruwelijk gehandeld
 door achter de afgodjes aan te gaan,-
 geheel zoals de Amorieten hebben gedaan
 en die de ENE heeft ontferd,
 weg van het aanschijn
 van de zonen en dochters van Israël!
-
27. Maar het geschiedt zodra Achab
 deze uitspraken hoort,
 dat hij zijn gewaden scheurt,
 een rouwzak om zijn vlees legt
 en vast;
 als hij ligt is het in de rouwzak
 en als hij loopt is het langzaam.
-
28. Het spreken van de ENE geschiedt
 aan Elia de Tisjbiet en zegt:
29. heb je gezien
 dat Achab zich heeft verootmoedigd
 voor mijn aanschijn?-
 ik zal het kwaad niet doen komen
 in zijn dagen,
 maar in de dagen van zijn zoon
 laat ik het kwade komen over zijn huis!

Enkele exegetische notities

Samaria en Jizreël: twee belangrijke steden

In 1 Koningen 16 (23-25) lezen we dat de vader van Achab, koning Omri van Israël, van een zekere Semer een berg kocht voor twee talent zilver. Op deze berg liet hij huizen bouwen en hij noemde deze stad Samaria, naar Semer, de vorige eigenaar van de berg. Deze stad wordt de hoofdstad van het tienstammenrijk Israël. Wanneer koning Omri sterft, wordt hij begraven in Samaria. We lezen in 1 Koningen 16 (29-33) dat Achab in Samaria een tempel voor Baäl laat bouwen en een altaar voor hem opricht. In Jizreël bouwt koning Achab zijn koninklijk paleis.

De wijngaard

De wijngaard is een belangrijk beeld bij de profeten. Zie ook Jesaja 5, het lied van de wijngaard. Wat daar beschreven staat, wordt in dit verhaal zichtbaar. Geen achtung van het recht, maar verkrachting van het recht (Jes.5:7).

Verdraaiing van woorden

Nabot ziet het weggeven van zijn wijngaard als een zonde tegen God (vers 3). Dat zegt hij ook tegen de koning. Maar de koning laat het motief van Nabot weg in de boodschap aan zijn vrouw Izebel: 'Deze man weigert de wijngaard aan mij af te staan'.

'Ben jij nu een koning?'

'Wat voor koning ben jij eigenlijk?' is de vraag van koningin Izebel aan haar man Achab. Je hoort haar 'watje' denken. Dit is voor haar een reden om het initiatief over te nemen. Een soort tijdelijke 'koninginnecoupe'.

Een andere orde. 8-16.

De aanpak van Izebel wordt duidelijk tussen vers 8 en 16. Vele werkwoorden. Ze kondigt een soort mobilisatie af in de vorm van een vastendag. Een dag van boete, een religieuze dag. Dat gebeurde tijdens grote calamiteiten. Het was een tijd (zie 1 Kon.17:1) van grote droogte. Wie is de schuldige? De oudsten en de machtigsten in de stad moeten Izebels opdracht uitvoeren. Izebel maakt een draaiboek dat moet uitlopen op het uit de weg ruimen van Nabot. In dat draaiboek verbindt ze een religieus met een politiek argument: godslastering en majesteitsschennis. Die beschuldiging moet door twee gewetenloze schurken worden geuit. Zo doe je dat als machthebber. Als de tegenstander uit de weg is geruimd is de klus geklaard. Alle macht aan de koning. Zo gaat het en zo lijkt het plan te slagen. Geen haan die naar Nabot kraait.

Of toch? 17-29.

Als de klus geklaard is, kan de koning weer overgaan tot zijn orde van de dag. Echter, de koning heeft zich misrekend. Daar is de profeet Elia ('mijn God is JHWH' betekent zijn naam). Fascinerend. Het kwaad dat de koning heeft gedaan, blijft niet ongezien en niet ongestraft. De verzen 20-26 zijn volgens vele exegeten secundair materiaal. Het einde van de koning wordt in vers 20 aangekondigd. Er komt een einde aan de dynastie van Achab. Zo'n vorm van koningschap/regeren heeft in de ogen van de God van Israël geen toekomst.

Kern van het verhaal?

Wat houdt koning zijn bij de gratie Gods in? Sterker nog, wat voor de ene God een deugd is, is voor de andere God een misdaad. Het gaat in dit verhaal om de orde van JHWH, de God van Israël, tegenover de orde van Baäl, de God van Tyrus en Sidon. Dat wordt concreet in de visie op God, grond en koningschap

God. JHWH of Baäl?

De godsvraag is niet zomaar een theoretische vraag in de zin van 'bestaat God wel of niet'. Het is een vraag naar wie het uiteindelijk in deze wereld voor het zeggen heeft. In zijn uitleg van de tien geboden schrijft Maarten Luther hierover: 'waar je je hart aan hangt en op vertrouwt, dat is eigenlijk je God.' Hij vervolgt: 'Menigeen meent, dat hij God heeft en van alles genoeg, wanneer hij geld en goed heeft, daarop vertrouwt en er zich op beroemt dat hij om niemand iets geeft. Zie deze mens heeft ook een god, die heet Mammon, dat is geld en goed.' Om zo'n keus gaat het ook als het over JHWH of Baäl gaat. De profeet Elia laat zien dat de God van Israël razend wordt op de koning als deze een van zijn onderdanen vermoordt. Volgens Izebel - en Achab in haar spoor - vindt Baäl een moord gerechtvaardigd als de koning tegengesproken wordt.

Grond.

Het gaat in dit hoofdstuk letterlijk en figuurlijk om grondrechten. Van wie is de grond? Dit staat heel mooi beschreven in Leviticus 25:23. 'Land mag nooit verkocht worden, alleen verpand, want het land behoort mij (God) toe en jullie zijn slechts vreemdelingen die bij mij te gast zijn.' De dichter van psalm 24 zegt: 'De aarde is van de Heer.' God heeft de grond zo verdeeld dat ieder een stukje grond, een erfdeel krijgt. Dat is onvervreemdbaar. Daar moet iedereen van afblijven. Tenminste, dat is het gebod van God. Maar wat als de koning zijn grondrecht opeist? Moet de onderdaan daar voor wijken? Niet volgens de Torah. Wel volgens de wetten van de koning van Tyrus en Sidon (huidige Libanon). Daar golden andere wetten, daar gold ander recht. Koning Izebel belichaamt die andere orde: Als koning neem je wat je hebben wilt. Als koning heb je de macht ontrouwe onderdanen te onteigenen. Dat gebeurde dan ook. Izebel verleidt Achab tot haar godsbeeld en haar maatschappijvisie. De koning laat zich graag verleiden. Hij blijft echter de eindverantwoordelijke.

Koningschap/leiderschap

Fundamenteel in deze geschiedenis is de visie op koningschap. Glashelder wordt hier getoond hoe de wijze waarop koningin Izebel haar man 'redt', getuigt van de meest valse vorm van regeren. Het gaat hier om een politieke moord. Elke dag is een vergelijkbaar verhaal in de krant te lezen. In Israël valt het koningschap onder de kritiek van de profeten. Zij zijn de spreekbuizen, de megafonen, van de God van Israël. Vandaar de angst van Elia om de profeet tegen te komen. De komst van de profeet belooft weinig goeds.

Aanwijzingen voor de verkondiging

Verwant verhaal van Carlos Mesters (Braziliaans bevrijdingstheoloog)

"Ik heb eens een bijbelcursus van zes dagen aan honderd boeren gegeven. Op een van die dagen hadden we het over de profeten. Nadat er uitgebreid over gediscussieerd was, voerden de boeren zelf een toneelstuk op.

In het eerste bedrijf zag je de president van Brazilië aan zijn bureau, plechtig en gewichtig. Het liet aan duidelijkheid niets te wensen over. De president tekende contracten, het een na het ander: voor grondstoffen die het land uitgingen en voor fabrieken waar arbeiders voor een hongerloon moesten werken. De president en de Amerikaanse zakenman zaten er warmpjes bij.

In het tweede bedrijf zag je de resultaten van die koehandel: een familie diep in de armoede, zonder eten, zonder huis zonder medicijnen: één brok ellende. In het derde bedrijf kwam de profeet ten tonele: een boer met een lange baard en een oud kazuifel om. Amos, de profeet, speelde hij. Haarscherp legde hij het verband tussen de eerste twee bedrijven: de rijkdom van de macht en de armoede van de zwakke boer. 'Wie is de schuldige?' riep hij. En zo hard als hij kon: 'De regering, de regering.' De toehoorders keken bang om zich heen. Sommigen keken naar de ramen, of er misschien militaire politie in de buurt was. De volgende dag, bij de nabespreking, kwam het voorval weer ter tafel. De profeet had toch wel wat erg hard geschreeuwd, vond men. De profeet zelf, achter in de zaal tegen de muur geleund, zei, en hij meende het echt: 'Dat doen profeten' nu eenmaal!"

Tent of Nations. Over de bedreigde wijngaard van Daher.

In 1916 verwerft Daher Nassar een stuk land in de buurt van Bethlehem. Vanaf dat moment is het land in bezit van de familie Nassar, een Palestijns-christelijke familie. De familie laat het land officieel registreren. De familie bewerkt het land en overnacht in de grotten die zich op het land bevinden. In 1991 verklaren de Israëlische autoriteiten het land echter tot eigendom van de staat Israël. De familie Nassar vecht deze claim aan, tot aan het Hoogerechtshof toe. Wie zich verdiept in de wijze waarop de Israëlische regering het de familie Nassar moeilijk maakt, komt terecht in een situatie die sterk lijkt op die van koning

Achab en Nabot. De Israëlische regering doet er alles aan om de familie stuk te procederen, en de familie van hun land te verwijderen. De familie wordt geconfronteerd met vier strategieën om hen van hun land te krijgen. De eerste is de juridische strijd, om behoud en verdere ontwikkeling van het land. De tweede is de fysieke druk; zo hebben joodse kolonisten pogingen gedaan om een weg aan te leggen op land van de familie Nassar, en toen hen dat verboden werd, hebben zij een groot aantal fruitbomen vernietigd. De derde zijn de pogingen om het land van de familie Nassar te isoleren, door de bouw van de muur en de bouw en de uitbreiding van de nederzettingen. De vierde is de financiële druk; de juridische kosten bedragen intussen meer dan 150.000 euro.

De familie Nassar houdt echter moedig stand, en laat zich inspireren door het motto 'Wij weigeren vijanden te zijn'. Zo reageerde de familie, toen zij een open cheque kreeg aangeboden voor het land, met de uitspraak: "Wij verkopen onze moeder niet".

Voor meer informatie, zie www.tentofnations.nl en www.tentofnations.org

Mogelijke weerstand in de gemeente

Geen politiek in de kerk

Bij een actualisatie van 1 Koningen 21 waarbij een link wordt gelegd tussen koning Achab toen en de Israëlische regering nu zal er vaak direct weerstand zijn. De opmerking 'politiek' in de kerk zal opnieuw klinken. Dat vergt geduld en uitleg. Zoals er toen conflicten waren tussen koningen en profeten, zijn ze er nu. Denk maar aan de heftige conflicten tussen Groningers en de regering in den Haag. Ook daarin gaat het om recht. Ook in dat conflict klinken profetische stemmen, vrouwen en mannen, die ter wille van de Groningers een grote mond opzetten. Actieve profetische christenen zoals Martin Luther King, Oscar Romero en zoveel anderen zijn vermoord, omdat ze het lef hadden op te komen tegen de heersende machthebbers.

Geen kritiek op Israël

Het geven van kritiek op de staat Israël ligt gevoelig in de kerk. Kan dat, mag dat? Israël is toch Gods volk? Is het niet de taak van de kerk om solidair te zijn met Israël en geen scherpe kritiek uit te oefenen? Onze kerken zijn ook verbonden met christelijke kerken in zowel Israël als de Westbank en Gaza. Deze kerken doen een sterk beroep op ons om ons te verdiepen in hun situatie. Dat betekent dat we ons verdiepen in hun situatie en in wat 50 jaar bezetting met hen doet. Het is aan ons om deze oproep niet naast ons neer te leggen.

Vermoeidheid

'Ze/We komen er toch nooit uit' is een vaak gehoorde verzuchting. Dat is echter geen reden om ons niet te verdiepen in de situaties van Israëli's en Palestijnen. Hoe begrijpelijk de vermoeidheid ook is, dat kan in de kerk geen definitief argument zijn. Juist in de kerk leeft de hoop op een uitweg uit het conflict. Juist in de kerk gaat het om recht en gerechtigheid. Dat vraagt om concrete praktijk.

Wat wil je dat gemeenteleden met deze boodschap gaan doen?

Het is belangrijk dat gemeenteleden zich bezinnen op de betekenis van de Godsnaam JHWH. De God die staat voor recht. Deze God staat tegenover de god in wiens naam onrecht wordt goedgepraat. In het Eliaverhaal heeft die god de naam Baäl.

Dit geeft aan dat het van belang is om te kunnen onderscheiden. Een tekst die daar bij helpt is psalm 82. Daarin gaat het over een godenvergadering. In die vergadering staat er één god op die gaat voor recht. De centrale vraag is: voor welke God gaan wij op de knieën? Voor de God die schild is voor de zwakken, of de god die altijd weer het recht van de sterksten verdedigt? Ga op zoek naar concrete verhalen over recht en onrecht vandaag de dag, zoals in 1 Koningen 21 beschreven staan. Leg het verhaal van Tent of Nations naast dit hoofdstuk, en zoek naar overeenkomsten en verschillen.

Liederen/ gezangen

- Psalm 82 als aanvangpsalm (zie boven).
- Lied 1001 (NLB) Een sterk lied tegen de dictators in deze wereld: *De wijze woorden en het groot vertoon*. Een lied van Huub Oosterhuis op een melodie van Bernard Huijbers.
- Psalm 12 vrij (Verzameld Liedboek): *Onkreukbare woorden, waar ben je?* Een lied van Huub Oosterhuis op een melodie van Antoine Oomen. Een prachtig lied bij 1 Koningen 21.

Literatuur

K. Bouhuijs/K.A. Deurloo, *Dichter bij de profeten*, Amsterdam 1968.

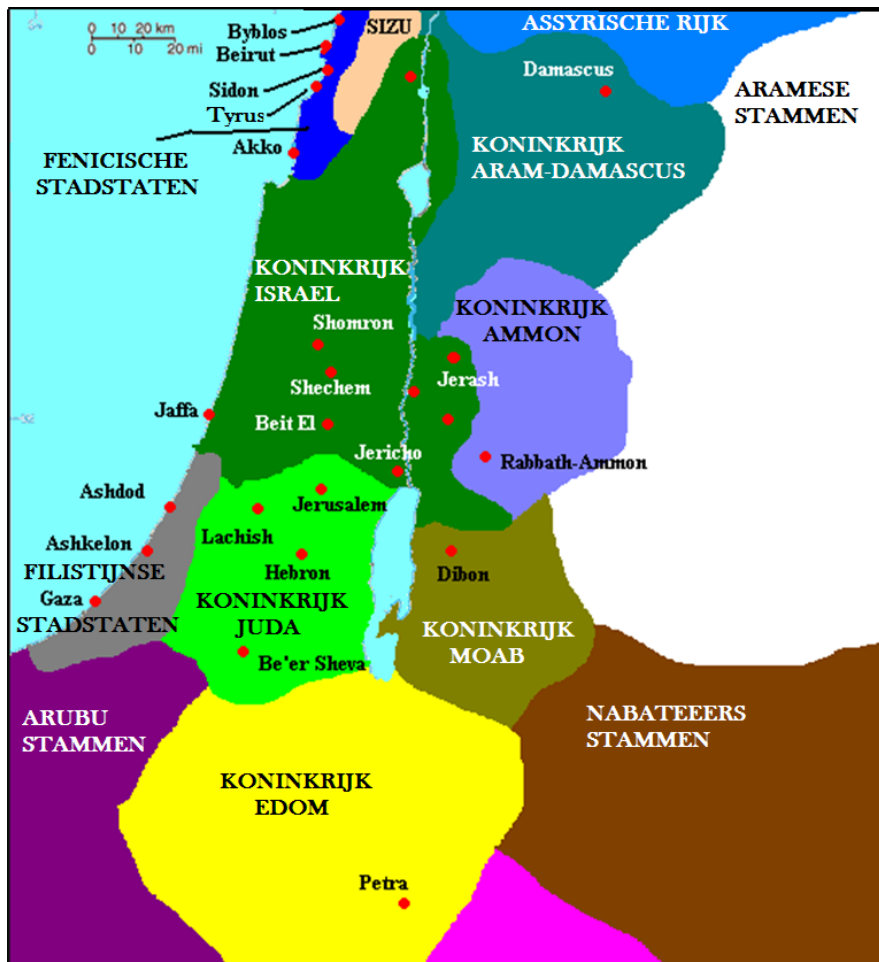
H. Jagersma, *1 Koningen, deel 2 van zijn commentaar, hfd. 12-22*, Kampen 2006.

Paul Kevers, *Koningen en profeten*, Leuven 2000

Th.J.M. Naastepad, *Elia*, Kampen. z.j

Ton Veerkamp, *Die Vernichtung des Baal, Auslegung der Königsbücher (1.17-2.11)*, Stuttgart 1983.

Kaartje

Door Ben Pirard - Eigen werk, CC BY-SA 3.0,

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2742856>